Svensk journalist på resa bakom järnridån

Carl-Adam Nycop

Östblocket genom vindrutan

Rappt skriven ... rymmer många skarpögda, värdefulla iakttagelser." Alarik Roos i ST

12: 50

BONNIERS

Porträtt och skvaller

Erik Palmstierna och Hjalmar Branting.

ERIK PALMSTIERNA, som under den konstiga titeln *Åtskilliga egenheter* (Tiden, 13 kr.) utgivit en samling "karaktärsstudier och silhuettklipp", har sedan trettio år stått utanför svensk politik och kräver därför en presentation. Född år 1877 blev Palmstierna först sjöofficer; starka kommunala intressen förde honom över till politiken, och han blev vid unga år först liberal, sedan socialdemokratisk riksdagsman. År 1917 ingick han som sjöminister i den Edénska koalitionsregeringen, år 1920 blev han utrikesminister i den av Branting ledda första socialdemokratiska ministären, och vid dess avgång fick han som reträttplats ministerposten i London; här stannade han till år 1937. Som statsråd gjorde sig Palmstierna främst känd för sin strävan att få Åland överfört till Sverige efter Finlands frigörelse från Ryssland; det är närmast hans förtjänst — eller rättare hans fel — att socialdemokratin engagerade sig för denna politik, som resulterade i fiasko och som nu allmänt anses ha varit lika tarvlig som kortsynt. Som minister i London blev Palmstierna uppskattad för sina ingående, något skvallriga rapporter, i vilka han starkt utnyttjade sin personliga bekantskap med flera av den brittiska arbetarrörelsens ledande män.

I de minnesanteckningar som nu föreligger — i huvudsak nedskrivna åren 1926—1931 — behandlar Palmstierna i ett första avsnitt ett antal namnkunniga svenskar; därefter följer studier över engelska politiker, militärer och kulturpersoner och andra framstående män, främst diplomater, med vilka författaren kom i beröring under sin ministertid. Ibland är karaktäristiken utförlig och genomtänkt, ibland skildras vederbörande blott med ett par anekdoter eller med några hastigt nedkastade intryck. För den som inte känt, eller blott ytligt känt, modellerna är det i regel omöjligt att ge ens en subjektiv mening om porträttlikheten. Frågan blir: är bilderna underhållande, skickliga, intelligenta, helgjutna?

Vad det svenska galleriet beträffar blir svaret enligt anmälarens mening ofta ja. Att Palmstierna är ensidig och ganska starkt partipolitiskt bunden i sina sympatier och antipatier hindrar inte att man har några roliga timmar i hans sällskap, snarare tvärtom. Uppriktigheten är efter svenska förhållanden ovanlig; att Palmstierna efter ministertiden bor kvar i England framstår nära nog som en förutsättning för bokens utgivande. Visserligen är några porträtt både vänliga och briljanta; detta gäller i första rummet den utmärkta studien över F. V. Thorsson och den likaledes förträffliga, ehuru alltför skissartade uppsatsen om Hjalmar Branting. Men de lustigaste bilderna innehåller mycket av kritik och elakhet — stundom ingenting annat. Om S. H. Kvarnzelius heter det: "Hans framgång i livet var grundad på hans förmåga att strax innan majoriteten själv var medveten därom befinna sig i majoritet." Om K. A. Wallenberg: "Jag vet ingen som utvecklat poserandet till en sådan sublim konst som han... Poserandet blev hos honom en sådan vanesak, att han även under de mest alldagliga förhållanden förföll till att intaga sfinxställningen, men då märkte man den!" Om Karl Hildebrand: "En nimbus av hederlighet hängde som ett oförskyllt öde över honom. Dock ägde han en torr humor, men den rände aldrig i väg med honom — han tog t. o. m. humorn på ett allvarligt och avmätt sätt." Inte sällan blir karaktäristiken *f ö r* enkel. Om Herman Lindquist heter det blott att han "förkroppsligade den svenska arbetarrörelsen. Han förandligade den inte." Det är rena vitsen.

Även många av uppsatserna utifrån är nöjsamma, om också genomsnittligt än mindre betydande. Men nöjet störs av att uppsatserna i allt högre grad formar sig till ett porträtt av författaren. Och *d e t* porträttet är inte tilltalande. Den bornerade självgodheten dominerar. Den kommer fram i rent skryt: om hur MacDonald dog med Palmstiernas "Horizons of Immortality" vid sin sida, om hur Snowden hade endast Palmstiernas porträtt på sitt skrivbord i finansministeriet, om hur Palmstierna — enligt egen syn kvick och listig, enligt läsarens påträngande och framfusig — betvingade Churchill, Baldwin och andra bjässar. Ordet medelklass blir ett skällsord — är det friherreskapet eller marxismens förakt för småborgerligheten som lett författaren vilse? Glädjen över att vara tillsammans med "stora" män färgas av narraktighet: vilken fröjd att få låna lord Jellicoes badbyxor! Kvinnor behandlas i regel med samma överlägsna vänlighet som medelklassen; att Hjalmar Branting älskade och var beroende av sin hustru väcker en dum och spefull förvåning. Reflexionerna om diplomatin är banala utan att vara riktiga, men uppbärs av samma trygga suffisans. Tendensen att leva över sina intellektuella tillgångar krönes av en besvärande andlighet. Sitt pjollrigaste uttryck får denna i artikeln om fysikern Eddington; Palmstierna avstår från att bjuda den beundrade mystikern-forskaren på middag, trots att denne "helt visst med känslig tacksamhet skulle ha upptagit ett samtal".

Att boken inte sällan är genant bör emellertid inte skymma bort faktum att den oftare är rolig.

HERBERT TINGSTEN

"Hans största konstnärliga seger hittills"

Bengt Holmqvist i ST

Stig Sjödin

NATTLIGA BESÖK

"Den oförblommerade anknytningen till en svensk poesitradition från Bellman över Almquist till Birger Sjöberg är det inte minst uppseendeväckande med Stig Sjödins bok."

Stig Carlson i MT

5: 75

BONNIERS

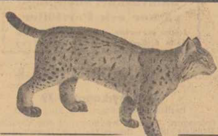

En utsökt presentbok till friluftsfolk, jägare och obeväpnade djurvänner.

KNUT HAGBERG

Svenskt djurliv i mark och hävd

Rikt illustrerad med 14 kulturhistoriskt intressanta färgbilder och 67 vackra, ögonblicksfångande kameraskott på djur i naturen.

18: 50, inb. 23: 50, i hfr. bd 33:—

BONNIERS

Redan efter 6 dagar

14:e tusendet i press

Samuel Shellabarger

KUNGENS KAVALJER

Höstens stora historiska äventyrsroman

14: 75, inb. 19: 50

BONNIERS

Från O'Neills ungdom

EN LITTERÄR NOTIS på denna sida berättade för en tid sedan om en volym ungdomsdramer av *Eugene O'Neill*, utgiven utan författarens vetskap och föremål för hans ogillande, men ändå lagligt oåtkomlig på grund av en egendomlighet i den amerikanska författarlagstiftningen. Boken, som heter *The Lost Plays of Eugene O'Neill* (New Fathoms Press, 3 doll.), har kommit hit nu och är väl värd att ta del av för den som intresserar sig för samtidens störste teaterförfattare, om inte annat så för att se hur mycket hans geni lärt av erfarenheten sedan han gjorde dessa första försök i sitt yrke.

Boken rymmer fem pjäser, varav fyra enaktare. Ingen av dem är märklig, naturligtvis; men å andra sidan låter det säga sig att sällan har en ung dramatiker börjat sin bana mera övertygande. Svagheten hos dessa ungdomsstycken ligger alltid i själva fabeln, som kan vara konstruerad eller pueril; den tjugufemårige författaren söker ännu sina ämnen. Men intensiteten i hans dialog finns där redan och skyler mycket av innehållets brister, och det är inget fel på hans förmåga att skapa roller; dessa ungdomsverk måste i själva verket besitta en scenisk slagkraft som i allmänhet icke står de stora tjugutalsdramernas efter. Enklast av styckena är som man kunde vänta det äldsta, "A Wife for a Life" från 1913; det är en melodramatisk historia om en gammal guldgrävare som får klart för sig att hans kompanjon och bäste vän är identisk med den man som han irrat jorden runt i många år för att ta hämnd på för att denne stulit hans hustrus kärlek; med ädel självövervinnelse avstår han hänne nu åt den andre. Rätt konstgjord är också treaktaren "Servitude", som såtillvida är en ovanlig O'Neill-pjäs att den slutar synnerligen lyckligt. Jämförd med författarens enda komedi från mognare år, den klarögda och älskliga "Ah, Wilderness", är den nästan komiskt osannolik i sitt arrangemang; byggnadsställningarna kring den tanke han vill forma till ett drama är klart synliga under den snärtiga dialogen genom alla tre akterna. "Servitude" kallas inte för komedi, vilket däremot är fallet med enaktaren "The Movie Man"; den senare är efter svenskt språkbruk snarast en fars och som sådan enastående i O'Neills produktion. Den är rolig utan att vara sprudlande, och den är anmärkningsvärt välgjord; men någon stor lustspelsförfattare har uppenbarligen inte gått förlorad i O'Neill. Helt i linje med hans senare utveckling är däremot de båda återstående styckena i volymen: krigspjäsen "The Sniper", märklig därför att den redan 1915 målar första världskrigets elände med en indignation som vid den tidpunkten väl endast har motsvarighet hos Barbusse — den stora floden av osminkade krigsskildringar kom ju inte förrän bortåt 1930 —, samt den beundransvärt koncentrerade "Abortion", som utan tvekan är det mognaste dramat i samlingen och det enda som förbehållslöst kan tåla någon jämförelse med O'Neills naturalistiska stycken från senare år.

ALF HENRIKSON

Kriminell krogrond

Gösta Rodin är utan tvivel en herre med anlag för deckare, men det fattas honom tills vidare — av *Tummen och långfingret* (Bonniers, 8: 50) att döma — ett par tre väsentliga saker. Man bryr sig inte om hans figurer. Ska mordängeln släppas lös bland stockholmska affärsmän, så får de inte *a l l i h o p* vara så hjärtligt otrevliga och skumma så det är läsaren komplett likgiltigt vem som skjuter och vem som skjuts. Här valsas man in i en härva suspekta affärer, och innan man valsat ur igen har man fört kallhamrade samtal på Stockholms samtliga krogar, det blir enformigt även för en gammal van barmaid. Vidare undrar man alltmer storögt vad polisen gör. Hr Rodin har valt att lägga deckararbetet i händerna på en charmfull och äventyrlig herre utan fast sysselsättning, och det är muntert i och för sig, men för att han ska lyckas måste kriminalpolisen vara i det närmaste somnambul. Detta medför bl. a. att slutuppgörelsen blir högst oelegant. Till skillnad från stil och dialog, som är genomgående elegant.

BANG

KONSTKRÖNIKA

Greta Knutson, Maurice Savin, Inge Schiöler: Svensk-franska Konstgalleriet.

Otto Pedersen, Elis Lundquist: Galerie Moderne.

Rune Hagman: Spånga Folkets hus.

Carl Eldhs Linné: Waldemarsudde.

MAURICE SAVIN: Hertiginnan.

DET ÄR NÖJSAMT att få göra bekantskap med *Maurice Savins* keramiska skulpturer i Svensk-franska konstgalleriet. Hans porträtt, t. ex. "Buste d'Irène" och "Buste d'une française", har något av samma friskhet i greppet som man kan finna hos ungrenässansens fajansskulpturer, men är samtidigt helt moderna i sin känsla och uppfattning. Den gula bysten med medaljongen är av en frappant effekt, och inte mindre djärvt dekorativ och onaturalistisk i färg är den gröntonade bysten av Rosa Granoff. Längre åt det primitiva går konstnären i sina statyetter, som närmast påminner om gammal folklig keramik, formad för hand. "Ryttarinnan", "Hertiginnan", "Fiskförsäljerskan" och "Sittande kvinna" vittnar om naturlig känsla för materialet och sprudlar av lekfullhet och glädje över frodig form.

Greta Knutson är en målarinna mer initierad i den moderna Pariskonstens teori och praktik än de flesta svenskar som studerat konst i Paris. Vad hon gör är klart, koncist och kultiverat. Hon har en sober teknik och komponerar med omsorg. Av hennes teckningar får man en viss föreställning om hennes metod att renodla formvärdena och abstrahera från verkligheten. I en del av vad hon nu visar finns mer av dynamik än man varit van att finna i hennes konst, oroliga former och — t. ex. i "Två träd" — en virvlande rörelse som tycks beteckna något nytt. Också dessa saker är emellertid konsekvent och harmoniskt genomförda och rubbar knappast det intryck av renhet och svalka som Greta Knutsons måleri som helhet ger, av klart intellekt och fin kvinnlig sensibilitet.

Om Greta Knutson framför allt representerar det apollinska elementet i konsten, så företräder *Inge Schiöler* det dionysiska. Hans kolorit visar inte samma känslighet som tidigare — särskilt en del violetta toner kan bli ganska påfrestande — men i gengäld bärs hans måleri av en sällsynt känslointensitet, en verklig furia. Färgen glöder som aftonsolen själv i "Röda bodar". De måleriska annotationerna syns nedkastade i ett rasande tempo, som naturligtvis inte tillåter så fina bestämningar, men som ger intrycket naket och impulsivt. Här står den nordiskt romantiska, men ganska kaotiska känslan mot den galliska klarheten och sinnesglädjen hos Maurice Savin och Greta Knutson.

*

Den danske skulptören *Otto Pedersen*, som utställer serier av långbenta flickebarn av trä i Galerie Moderne, säger sig utgå från materialet och göra figurerna så långa och smala därför att trädstammar, grenar och kvistar är långa och smala. Man kan måhända få ut någon materialglädje och finna ett visst formraffinemang i dessa sjögräslikt utdragna och böljande gestalter, som representerar ett egendomligt mellanting mellan Jugendstil och primitivism, men jag har en känsla av att konstnären har drivit teorin om materialets betydelse för formgivningen till karikatyr och hamnat i maner.

En egendomlig inställning till materialet har också *Elis Lundquist*, som ställer ut målade bonader i samma lokal. Han behandlar tyget så att det får en skrynklig yta, som när han målar på det ger al seccoliknande, murala effekter. Kompositionerna med sina få, enkla färger, blått, rött etc., och sina spröjsliknande, svarta konturer påminner mest om färgade glasfönster. Det är alltså ett måleri som lånar effekter från andra material, ett ganska lättvindigt måleri, som inte är smaklöst eller obehagligt, men som inte heller säger mycket och som jag uppriktigt sagt inte förstår meningen med.

*

I samband med att *Rune Hagman* har fått färdig en dekorativ målning, som har skänkts till Folkets hus i Spånga av Spånga kommunalfullmäktige, har Spånga konstförening passat på att ordna en utställning av Hagmans oljemålningar, akvareller och kritteckningar från de senaste fyra åren i Spånga Folkets hus.

Rune Hagman är ju intresserad för bildens byggnad; han har också en läggning för det dekorativa, och han har flätat sin dekorativa målning "Bygget", som är utförd i olja, ganska konstfullt; det blir bara litet för mycket exercerande med horisontaler och vertikaler, och det gör helhetsintrycket något torrt och tunt. Konstnären har nog haft roligare i sina mindre målningar, mest i resebilderna, där han av skilda element, än av husfasader och tak med lustiga ytor och vinklar, än av pärlkransar på en fransk kyrkogård, än av nät och andra fiskedon, har ställt tillsammans lustiga och suggestiva komplex av former. Ibland är hans bilder ganska praktfulla i färg, men kanske allra mest verkningsfulla är de som han har hållit i en spanskt torr och dyster skala, t. ex. "Spanska fiskare", "Spanska tiggare", "Katalanska

Två slags bundenhet

Du får inga nya himlar
och inte en ny jord.
Du vet — jag är bara en
gammal man,
som leker med gamla ord.

DENNA STROF är den första som möter läsaren av *Bengt E. Nyströms* senaste diktsamling, *Jordens röst* (Diakonistyrelsens förlag, 5 kr.). Den resignation som där uttrycks präglar större delen av den vers Nyström nu buntat ihop till en diktbok. I själva verket rymmer den inte ett perspektiv som man inte tidigare mött i hans lyrik. Det är bara så att anslagen har blivit tröttare, upprepningarna av allt monotonare verkan. Bengt Nyström har som poet inte i avsevärd grad kunnat förnya sig; han är bunden vid sina gamla motivkretsar — en ganska vag kristendom och minnena, från barnaåren framför allt — och det är i och för sig inget fel. Men det har överstigit hans förmåga att få ett nytt grepp på sina ämnen och utvinna diktens guld ur de slitna flodbäddarna.

Bengt E. Nyströms religiösa känsla är förvisso äkta, men han har för ofta gjort poetiska småmynt av den. I den föreliggande diktsamlingen lyckas han inte avvinna uttrycken för sin tro, sitt religiösa behov några nyanser som är nya i hans diktning. Minnesdikterna går ibland inte fria från ett inslag av självmedlidande och sentimentalitet. Bengt E. Nyströms lyrik kan också i sin senaste fas betecknas som intimism. Han utgår ofta från en vardaglig situation, en konkret minnesbild, men bristen på verbal expressivitet och emotionell styrka gör hans poem ofta egendomligt blöta och konturlösa. Om han i fortsättningen skall lyckas frigöra sig från den lyriska slentrian som till stora delar präglar den senaste diktsamlingen återstår det alltså att se.

Hos *Sten Hagliden*, som med samlingen *Kringrännas* (Norstedts, 5: 25) för tredje gången uppträder på den poetiska vädjobanan, är människans bundenhet ett stående psykologiskt-lyriskt tema. Det finns hos honom ett drag av allvarlig självrannsakan som inger respekt. De snarfagra uttrycken skyr han som pesten; han väljer i stället de taggiga, kardborrsträva orden när han formulerar sin olust, sin sårighet, sitt uppror och sin sorg i en värld av hyckleri och snedvridenhet. Det är inte särskilt svårt att utpeka de spår som tidigare svenska poeter avsatt i Haglidens lyrik. Framför allt är det "Kriser och kransars" Birger Sjöberg som då och då gör sig gällande i Haglidens osentimentala poetiska föredrag. Men sådant är av underordnad betydelse vid sidan av den tydliga strävan till självständiga uttryck för egna upplevelser som Sten Hagliden starkare än förut lägger i dagen i diktboken "Kringrännas". I denna strävan kan han någon gång slå över i det krystade, det maniererade; men huvudsaken är att en läsare omedelbart förnimmer det angelägna i Haglidens uttrycksbehov, det personligt nödvändiga i dikternas tillblivelse. Också hos denne övervägande buttert och dovt artikulerande lyriker, som har så skärpta sinnen för livets skavanker och snåriga försåt, finns det ett stycke av en naturromantiker. Hans dikter handlar mestadels om människans bundenhet i en järngrå, snål, kringgärdad värld. Befriad kan han bara några korta stunder andas ut i närheten av sommar och natur:

Kummins friska kras mot mina tänder,
vägkants vind i tåteln susar vekt
och i röset sedums gula stjärnor,
glidsvalt gräs för sträva brända händer.

Jag kan bara leva när ni lever
sommarsinnen, sommarsinnen ...

JOHANNES EDFELT

Konstsalong RÅLAMBSHOF

N. Mälarstr.—Smedsuddsv. Buss 58. Spårv. 4, buss 30, 36, 80, 96, Västerbropl. Spårv. 1, 2, 11, 12, Hantverkargatan, S:t Eriksgatan.

Gulli Lindström-Gillqvist

BILDER I SILKE

Alla dagar 13—17. T. 50 15 16.

KUNGSHALLEN

Kungsgatan 18.

Dr. BASIL LEVI (oljemålningar)

NATALI LEVI (skulpturer), samt

Dr. Levis konstsamling:

ILJA REPIN,

Const. Korovine, S. Zukovski, Ph. Maliavine, V. Vasnezof m. fl.

Öppet 11—22.

Sista dagarna: torsdag den 28/9 och fredag den 29/9.

ATELJÉ

önskas låna för längre ell. kortare tid. Erik Byström, Drottningholm. Tel. 99 02 04.

Var noga med signaturen när Ni svarar!

Allt som står inom citationstecknen måste tagas med, även bokstäver och siffror. Om signaturen är ofullständig eller felaktig, riskerar Ni nämligen: att Ert svar ej kan vidarebefordras till annonsören.

Dubbel pristagare

Harald Victorin

skildrar i en spännande ungdomsbok livet i Stan mellan broarna:

RAGGE OCH HANS VARG

Här presenteras stockholmsgrabben Ragge med all hans längtan efter en riktig farsa och ett riktigt intressant jobb. En bra hundhistoria är invävd i skildringen.

En ny 'Anderssonskans Kalle'

Illustr. av Erik Frytz.

Inb. 6:—

NATUR OCH KULTUR

Hänförda lovord

René Barjavel

Jean och Marie

"Barjavel är lika skicklig som Sartre och Camus men en större konstnär. I denna rika roman finns inte en sida som icke är beundransvärd. Den har vunnit världsrykte och är nu en av höstens stora skönlitterära nyheter. Man läser den gripen och rörd."

Sven Stolpe, A. B.

"hur passionen sveper fram över ett par unga människor, lyfter dem över deras vardagsliv och gör dem likgiltiga för yttre tryck berättas här på nytt med många varma ord. Ömhet, besk humor och generositet ingår i Barjavels utrustning."

Staffan Björck, Dag. Nyh.

"en världssuccé med härlig frodig människoteckning, rappt, stundom kvickt skriven med många vackra partier men också mustiga..."

Östergötlands Dagbl.

"gripande, suggestiv, den stora kärlekens litterära pånyttfödelse."

K. Tidholm, St.-T.

Pris 12:50, inb. 17 kr.

HÖKERBERGS

Bengt E. Nyström

Jordens röst

— Dikter —

Häft. 5.—, inb. 7.50

Nyutkommen

Tidigare utkomna:

De fyra strömmarna. 1949. 5:e tusendet. Häft. 4.50, inb. 6.50.

Högtidsdag. 1948. 5:e tusendet. Häft. 4.50, inb. 6.50.

Valda dikter. 1946. 11:e tusendet. Häft. 6.50, inb. 9.50.

Floderna sjunga. 1944. 5:e tusendet. Kr. 3.75.

Jord och himmel. 1942. 5:e tusendet. Kr. 3.75.

Nåda'd. 1940. 5:e tusendet. Kr. 3.50, inb. 4.75.

Levande jord. 1938. 6:e tusendet. Kr. 3.50.

Under vår Herres himmel. 1936. 6:e tusendet. Kr. 3.—.

Rymden klarnar. 1934. 4:e tusendet. Kr. 3.—.

Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokförlag

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.